

12/12/2012 17:28

DIJALEKTIČKI ANTIPATRIOTIZAM

pozorišna kritika

Jeton Neziraj, „Let iznad pozorišta Kosova“, režija Blerta Neziraj
Qendra Multimedia, Priština

Zlatko Paković

Postoji jedna jedina valjana definicija patriotizma. Odnosno, postoji jedna jedina definicija koja patriotizam određuje kao uistinu valjanu nameru i promišljeno nastojanje čoveka, a ispravnije je reći: definicija koju određuje takvo iskustvo humanističke predanosti pojedinca, zbog koje je on spreman na žrtvovanje privilegija, ukoliko ih ima, udobnosti, ukoliko ih uživa, časti, ukoliko ona zavisi od laži, predrasuda i lukavstva – kako to uobičajeno i jeste – jednom rečju, na žrtvovanje sopstvenog poseda i egzistencije. Ta definicija glasi: patriota je onaj ko se u ime moralnih principa beskompromisno suprotstavlja nemoralnoj i retrogradnoj politici kojom se društvo i država rukovode u određenom istorijskom trenutku.

Jednog dana, a taj dan će morati da dođe, prema ovoj će se definiciji meriti učinak patriota u Srbiji, u kojoj je patriotizam danas postao i najunosnija grana privrede i temelj političkih analiza. Naime, po učincima tih i takvih patriota, koji posle rata niču kao gljive posle kiše, najzad će se otkriti istina u navedenoj definiciji patriotizma, i ukazaće se da su patriote i patriotkinje bili oni i one koji su decenijama proganjani kao antipatriotski, mondijalistički, belosvetski, jugonostalgičarski, komunistički, sorosovski, petokolonaški i nadasve antisrpski elementi koji, kako kaže patriota Ćosić, iznutra razaraju samu suštinu “ontološkog bića srpske nacije”, a ne oni i one koji su govorili da za srpske granice, koje su svuda gde i srpski grobovi, kako reče Matija, nije mnogo da pogine i 250.000 mladih Srba, kako kaza rodoljub Ekmečić, što znači da pre nego što završe u grobu, ponesu tamo barem dvostruko više smrti

nekim drugih mladića iz drugih krajeva domovine za koju i nisu znali da nije njihova. Jednog dana, dakle, sva ta prolivena krv i leševi svih uzrasta, sva ta opljačkana imovina i svo to osiromašeno stanovništvo, sve te laži, gluposti, lukavstva i prevare, sva ta patriotska korupcija i patriotska ubistva, ogledaće se u istini iskazanog mišljenja i preduzetih akcija one manjine koja im se suprotstavljala. To je dijalektika istorije. Jer, patriotizam je kad budućnost i život pokreću sadašnjost, a ne kad njom gospodare prošlost i smrt.

U smislu te definicije koja čeka svoje ispunjenje, možemo reći da je patriota i pisac Jeton Neziraj, čiju smo “antipatriotsku”, grku komediju “Let iznad pozorišta Kosova”, u režiji Blerte Neziraj, gledali preksinoć u Centru za kulturnu dekontaminaciju. U tom tekstu, u toj predstavi, on se ironično suprotstavlja moći patriotskog mnjenja i patriotskih osećanja koju emituje vrh kosovske vlasti a narod, dok sve dublje i dublje tone u bedu i nemoć, razdragano prihvata.

To nije drama koja kritikuje kosovsku državnost, za koju su podnete ogromne žrtve. To, dakle, nije drama koja dovodi u pitanje smisao tih žrtava, već pod pitanje dovodi uspostavljeni smisao državnosti, koja bi trebalo da znači nekakvu slobodu i priliku za građane, a ne novu laž i novu nepriliku. Sav dekor patriotizma i svu uljudnost koju vlast mora da igra prema pravilima evropskih i američkih kontrolora državnosti (a ovde treba reći da prištinske premijere ove pozorišne predstave, 5. decembra u Narodnom pozorištu Kosova, ne bi ni bilo bez intervencije ambasadora nekoliko zapadnoevropskih zemalja), tu masku uljudnosti i lice patriotizma, pokazali su Neziraji, bez zazora, u pravom rodu, kao farsu, i, istovremeno, u pravoj prirodi, kao dramu apsurda.

Naslov rekurira na čuveni američki film velikog češkog reditelja Miloša Formana, “Let iznad kukavičjeg gnezda”, sugerišući nam, dakle, da se radnja odvija u jednom umobolnom domu, u kojem su najveći ludaci upravo upravnici, a lečeni – zdravi ljudi, primorani na terapiju. Taj bezizlazni ambijent, naglasila je scenografski Zuzane Majer-Štaufen, postavivši jednu rešetku ponad celog prostora za igru.

U živom izvođenju Gabrijela Marangonija, koji je i komponovao muziku za predstavu, i Suzane Tonjela, u spoju zvukova harmonike i violine, poznatim melodijama iz filmova o mafiji, akcentovane su pojave političara na sceni. Naime, od premijera Kosova, u Narodno pozorište je stigla direktiva da se sprema svečana predstava za dan proglašenja republike, a kad će se to i dogoditi, ne zna se. Bitno je da u predstavu bude integrisan i govor koji će premijer održati na dan proglašenja, ali on još nije napisan. Apsurdnost ove situacije, dakako, podseća na iščekivanje Godoa. Za proslavu je izdvojeno dva miliona evra, ali, kapitalni deo te svote, završava u džepovima za privatne svrhe.

Kad, na kraju, glavni glumac, koji treba da oseća kako je počastvovan tim izborom, tek dobijeni i na brzu ruku napamet naučeni govor premijera, istupi da na sceni i izgovori, onda se događa nešto što bez ostatka razara dekor patriotizma. Čovek govori taj naučeni tekst, ali se on otima njegovom pamćenju, i glumac posustaje, zamuckuje, i začuti da bi zatim progovorio u svoje ime i u ime onih koje uistinu može da predstavlja! Glumac ima odgovornost prema svakoj izgovorenoj reči u predstavi, ličnu odgovornost! o tome je govorio Branko Gavela. Ta odgovornost, to je, i sa pozorišne scene, istina patriotizma.

Rečenica koju će izgovoriti briljanti traged, Bajruš Mjaku, u ulozi, ali i izvan nje, i koja će treperiti iznad ove pozorišne predstave kad se ona završi, kao što iznad podijuma za glumu stoji ta rešetka koja će na kraju pasti kao što klopka pada na miševе, jeste pitanje: “Kakvo je to govno od države u kojoj narodni poslanici primaju deset, dvanaest puta veću platu od mene, a ja sam glumac više od trideset godina?”

Prošle godine u oktobru, takođe u CZKD-u, izvedena je dramska skica iz koje će nastati ova predstava. O toj skici, pisali smo tada na ovom mestu (“Skica kao delo”, 17. oktobar 2011), da se već u njoj jasno vidi smelost autorovog stava, ali, danas, kad je i celovečernja predstava izašla na videlo, jasno je da su, uz pomenutog Mjaku, glumica Anisa Ismaili i glumci Adrian Morina, Adrian Aziri i Ernest Malazogu, u režiji Blerte Neziraj, tom beskompromisnom političkom stavu iznašli beskompromisni estetski korelat.